EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 19.11.2024
COM(2024) 530 final

KOMISJONI ARUANNE

EUROOPA PARLAMENDILE

määruse (EL) 2019/125 (mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muuks julmaks, ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks või karistamiseks) artiklis 31 osutatud piinamise tõkestamise koordineerimisrühma tegevuse ja konsultatsioonide kohta

1. Sissejuhatus

16. jaanuari 2019. aasta määruse (EL) 2019/125[1] (mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muuks julmaks, ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks või karistamiseks) (edaspidi „määrus“) artikli 31 lõike 4 kohaselt peab komisjon esitama Euroopa Parlamendile igal aastal aruande piinamise tõkestamise koordineerimisrühma tegevuse, kontrollide ja konsultatsioonide kohta. Aruanne ei tohi kahjustada füüsiliste või juriidiliste isikute ärihuvisid.

Käesolev aruanne käsitleb piinamise tõkestamise koordineerimisrühma tegevust 2023. aastal.

2. Õigusraamistik

Määruse eesmärk on hoida ära ühelt poolt surmanuhtlust ning teiselt poolt piinamist ja muud julma, ebainimlikku või alandavat kohtlemist või karistamist väljaspool ELi asuvates riikides, piirates teatavate kaupadega kauplemist. Selles eristatakse järgmist:

- kaubad, mis on olemuselt kuritahtlikud ja millega ei tohiks üldse kaubelda (II lisa), ning
- kaubad, mida on võimalik kasutada piinamiseks või muuks julmaks, ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks või karistamiseks (III lisa) või mida kasutatakse surmanuhtluse täideviimiseks (IV lisa), kuid millel võib olla ka seaduslik kasutuseesmärk, näiteks õiguskaitse või ravi.

II, III ja IV lisas loetletud kaupadega kauplemisele kehtivad teatavad piirangud. Eelkõige on määrusega

i. keelatud selliste II lisas loetletud kaupade import ELi, eksport EList ja transiit läbi ELi, millel puudub muu praktiline otstarve kui kasutamine surmanuhtluse täideviimiseks või piinamiseks. Keelatud on selliste kaupadega seotud tehnilise abi andmine, sealhulgas nende kasutamise õpetamine. Samuti on keelatud selliste kaupade reklaam trükimeedias, internetis, televisioonis või raadios ning nende väljapanek või müügiks pakkumine näitustel või messidel;

ii. nõutud III lisas loetletud kaupade puhul, mida on võimalik kasutada piinamiseks, kuid millel võib olla ka muu seaduslik kasutusotstarve (nt õiguskaitse), iga üksikjuhtumi puhul eraldi eelnevat ekspordiluba. Eelnevat ekspordiluba on vaja ka selle kategooria kaupadega seotud tehnilise abi või vahendusteenuste osutamiseks. III lisa ei hõlma

   a) tulirelvi, mis kuuluvad määruse (EL) nr 258/2012[2] kohaldamisalasse;
   b) kahesuguse kasutusega kaupu, mis kuuluvad määruse (EL) 2021/821[3] kohaldamisalasse, ning

[1] ELT L 30, 31.1.2019, lk 1. Nõukogu 27. juuni 2005. aasta määrust (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks (ELT L 200, 30.7.2005, lk 1), on mitu korda muudetud ja see on seejärel kodifitseeritud määrusena (EL) 2019/125.

[2] 14. märtsi 2012. aasta määrus (EL) nr 258/2012, millega rakendatakse rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendava tulirelvade, nende osade ja laskemoona ebaseaduslikku valmistamist ja nendega ebaseaduslikku kauplemist tõkestava ÜRO protokolli (ÜRO tulirelvade protokoll) artiklit 10 ning kehtestatakse tulirelvade, nende osade ja laskemoona ekspordilubade andmise menetlus ning importi ja transiiti käsitlevad meetmed (ELT L 94, 30.3.2012, lk 1).

c) kaupu, mille suhtes kohaldatakse nõukogu ühise seisukoha 2008/944/ÜVJP[4] tingimusi, ning

iii. reguleeritud kauplemist IV lisas loetletud kaupadega, mida saab kasutada surmanuhtluse täideviimiseks (nt surmava süstina), kuid mida võib kasutada ka seaduslikel ravieesmärkidel. Kasutusele on võetud eriluba (edaspidi „liidu üldine ekspordiluba“), et kontrollida selliste kaupade eksporti ja vältida nende edasitoimetamist surmava süsti tegemise eesmärgil, piiramata nendega kauplemist meditsiinilistel, veterinaarsetel või muudel seaduslikel eesmärkidel.

3. Piinamise tõkestamise koordineerimisrühma tegevus

Piinamise tõkestamise koordineerimisrühm loodi Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/2134[5] alusel, et uurida määruse kohaldamisega seotud küsimusi.

Piinamise tõkestamise koordineerimisrühm toimib platvormina, kus liikmesriikide eksperdid ja komisjoni talitused saavad vahetada teavet haldustavade kohta ning arutada määruse tõlgendamise küsimusi, loetletud kaupadega seotud tehnilisi küsimusi, määrusega seotud arengusuundumusi ja muid küsimusi, mis võivad esile kerkida. Kooskõlas 13. aprilli 2016. aasta institutsioonidevahelise parema õigusloome kokkuleppega[6] konsulteerib komisjon delegeeritud õigusaktide ettevalmistamisel ka piinamise tõkestamise koordineerimisrühmaga.

Piinamise tõkestamise koordineerimisrühm kohtus 2023. aastal virtuaalselt kahel korral – 27. aprillil ja 23. novembril – , et vahetada teavet mitmes allpool kokkuvõtlikult esitatud küsimuses, mis on seotud määruse rakendamisega.

3.1 Alusaktiga seotud muudatused

2023. aastal ei võetud vastu ühtegi delegeeritud õigusakti määruse muutmiseks.

3.2 Kaubandusteave: andmete esitamine

Komisjon tutvustas määruse artikli 26 lõikes 3 osutatud aastaaruande seisu. Komisjon esitles uut funktsiooni, mille abil saavad liikmesriikide ametiasutused laadida aruandluseks nõutavad andmed üles otse kahesuguse kasutusega kaupade elektroonilise süsteemi andmekogusse piinamisvastase määrusega seotud mooduli alla. Selle eesmärk on ühtlustada ja hõlbustada kõigi liikmesriikide andmete koondamist. Kogutud teave hõlmab eelkõige kauba liiki, ekspordi sihtkohta ja lõppkasutust. Neid elemente kajastatakse komisjoni aastaaruandes. Lisaks esitas komisjon pärast selle vastuvõtmist eespool osutatud aruandes[7] teavet kaubandusandmete kohta.

---

[3] 20. mai 2021. aasta määrus (EL) 2021/821, millega kehtestatakse liidu kord kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi, vahendamise, tehnilise abi, transiidi ja edasitoimetamise kontrollimiseks (uuesti sõnastatud) (ELT L 206, 11.6.2021, lk 1).

[4] Nõukogu ühine seisukoht 2008/944/ÜVJP, millega määratletakse sõjatehnoloogia ja -varustuse ekspordi kontrolli reguleerivad ühiseeskirjad (ELT L 335, 13.12.2008, lk 99).

[5] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. novembri 2016. aasta määrus (EL) 2016/2134, millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks (ELT L 338, 13.12.2016, lk 1).

[6] ELT L 123, 12.5.2016, lk 1.

[7] COM(2023) 689 final, 8.11.2023 ja 1.–11. lisa parandatud kujul (C(2024) 2491 final, 10.4.2024).

3.3 Komisjoni mitteametlik eksperdirühm

Komisjon jätkas piinamise tõkestamise koordineerimisrühma teavitamist mitteametliku eksperdirühma tegevusest. Nimetatud rühm moodustati läbivaatamisaruande[8] järeldustest tulenevalt. Mitteametlik rühm koondab erinevaid vaatenurki (nt toetustegevus, õiguskaitse, teadusuuringud ja toll). Selle roll on üksnes nõuandev ja täiendab piinamise tõkestamise koordineerimisrühma funktsiooni.

Kogu 2023. aasta vältel hoiti piinamise tõkestamise koordineerimisrühma kursis mitteametlikus eksperdirühmas toimunud arutlustega, mis olid seotud määruse karmistamisega. Mitteametlik eksperdirühm on hinnanud tehnoloogia arengut ja uusi tooteid ning teatava politseitegevuses kasutatava õiguskaitseotstarbelise varustuse kasutamist, sealhulgas kaupu, mida kasutatakse muudes olukordades kui kinnipidamine, näiteks rahumeelsetel kogunemistel.

Määruse karmistamiseks ja kooskõlas komisjoni 2020. aasta läbivaatamisaruande järeldustega kaalus mitteametlik eksperdirühm teatavate kaupade viimist ühest kategooriast (III lisa) teise (II lisa) ning teatavate uute kaupade lisamist, mida ei ole praegu loetletud määruse üheski lisas. Mitteametliku eksperdirühma julgeolekusektori eksperdid märkisid, et kui kaalutakse õiguskaitse otstarbel või kinnipidamises kasutatavaid kaupu, on oluline kaalutlus nende vajalikkus, ja kui kaubad on vajalikud, siis kas nende konstruktsioon on piisavalt humaanne.

Surmava süsti tegemiseks kasutatavate ravimite kontrollimisel on selliste kontrollide tulemuslikkuse seisukohast olnud oluline roll partnerlusel tööstusharuga ja selle eneseregulatsiooni protokollidel, mis on osutunud kasulikuks, et vältida ELi ravimite kasutamist hukkamiseks.

Samuti tõstatati idee kehtestada üldine keeld korraldada koolitusi, mille käigus õpetatakse politseivarustust piinamise või väärkohtlemise eesmärgil väärkasutama. Mitteametliku eksperdirühma arutelud olid aluseks delegeeritud õigusakti ettepaneku eelnõule, mille komisjon esitas piinamise tõkestamise koordineerimisrühmale[9].

3.4 Piinamisvaba kaubandus

Komisjon teavitas piinamise tõkestamise koordineerimisrühma ÜRO piinamise eriraportööri Alice Edwardsi iga-aastase temaatilise aruande sisust. Aruandes käsitleti ülemaailmset kauplemist õiguskaitse- ja muude avaliku sektori asutuste poolt kasutatavate relvade, seadmete ja vahenditega, mida võidakse kasutada piinamiseks ja muuks julmaks, ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks või karistamiseks, ja see avaldati 24. augustil 2023.

ÜRO eriraportöör esitab aruandes iga-aastase ülevaate piinamisega seotud suundumustest ja arengust ning temaatilise uuringu ülemaailmse kauplemise kohta õiguskaitse- ja muude avaliku sektori asutuste kasutavate relvade, seadmete ja vahenditega, mida võidakse kasutada piinamiseks ja muuks julmaks, ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks või karistamiseks.

[8] COM(2020) 343 final, 30.7.2020.
[9] Koostöö ekspertidega piinamise tõkestamise koordineerimisrühmas on pooleli.

Komisjon märkis kõnealuse aruande olulisust ELi määruse võimaliku karmistamise kontekstis.

Lisaks esitatakse aruandes loetelu esemetest, mida peetakse olemuslikult julmaks, ebainimlikuks või alandavaks ning mis tuleks sellisel kujul keelustada (20 seadme/relva liigi mittetäielik loetelu). Samuti esitatakse aruandes soovituslik loetelu kaupadest, mida tuleks reguleerida riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. Kuigi neid esemeid kasutatakse õiguspäraselt, võib neid väärkasutada piinamiseks ja seetõttu on vaja teatava tasandi järelevalvet.

Aruanne lõpeb soovitusega töötada välja rahvusvaheline dokument piinamisvaba kaubanduse kohta, et täiendada ja muuta rangemaks kehtivaid kohustusi keelata piinamine ning muu julm, ebainimlikvõi alandav kohtlemine või karistamine ja neid ennetada.

Komisjon teavitas piinamise tõkestamise koordineerimisrühma ka rohkem kui 30 kõigi piirkondade kodanikuühiskonna organisatsiooni koondavast rühmast, mis toetab jätkuvat tegevust piinamisvaba kaubanduse saavutamiseks. Need organisatsioonid on ühendanud jõud ja kutsuvad üles sõlmima rahvusvahelist kokkulepet, et kontrollida kauplemist piinamisvahenditega, mida kasutatakse kogu maailmas rahumeelsete meeleavalduste mahasurumiseks ja kinnipeetavate väärkohtlemiseks. 2023. aasta jaanuaris Londonis alla kirjutatud deklaratsioonis kutsusid inimõigustega tegelevad valitsusvälised organisatsioonid üles sõlmima kokkulepet, millega keelatakse olemuselt kuritahtlike seadmete tootmine ja nendega kauplemine ning kehtestatakse inimõigustel põhinev kontroll standardsema õiguskaitse otstarbel kasutatava varustusega kauplemise üle.

3.5 Komisjoni läbivaatamisaruande järelmeetmed: määruse (EL) 2019/125 karmistamine

Komisjon esitas piinamise tõkestamise koordineerimisrühmale delegeeritud õigusakti ettepaneku eelnõu, mida seejärel jagati piinamise tõkestamise koordineerimisrühma ekspertidega tagasiside saamiseks. Ettepaneku eelnõu, mis on mõeldud määruse (EL) 2019/125 karmistamiseks, tugineb komisjoni 2020. aasta läbivaatamisaruandele, mitteametliku eksperdirühma tööle ja ÜRO piinamise eriraportööri aruannetele. Komisjon juhtis tähelepanu ÜRO piinamise eriraportöör dr Alice Jill Edwardsi 2023. aasta oktoobri aruandele, milles autor toob välja 20 õiguskaitse otstarbel kasutatavat varustuse liiki, mis on olemuslikult kuritahtlikud ja mis tuleks keelustada, ning veel 17 õiguskaitse otstarbel kasutatavat varustuse liiki, mida saab kasutada õiguspäraselt, kuid mida saab väärkasutada piinamiseks ja millega kauplemist tuleb rangelt kontrollida. Komisjon rõhutas, et ettepaneku eelnõu ettevalmistamisel peetakse silmas seaduslikkuse, vajalikkuse ja proportsionaalsuse põhimõtet ning et ta konsulteerib piinamise tõkestamise koordineerimisrühmaga.